

# **Suomen tavoitteet EU:n budjetille 2021-2027 - rakennerahastolinjaukset**

**Harri Ahlgren TEM**

**Kuopio**

**23.5.2019**



Työ- ja elinkeinoministeriö  
Arbets- och näringsministeriet



# Esityksen sisältö

- **EU-tason valmistelu**
  - Komission esityksiä
  - VN:n kantoja
- **Kansallinen valmistelu kumppanuudessa**
  - Koheesio2021+ työryhmä
  - Kumppanuusverkosto

## Tiedoksi:

- **Ohjelmakaudesta 2014-2020**



# EU-tason valmistelu

# Rakennerahastokauden 2021-2027 valmistelu EU-tasolla



- Komissio antoi 2.5.2018 ehdotuksen rahoituskehikseksi rakennerahastokaudelle 2021-2027
- Lisäksi komissio antoi 29.-30.5.2018 ehdotuksen ns. yleisasetukseksi sekä EAKR ja ESR+ asetuksiksi
- Valtioneuvoston kirjelmät eduskunnalle annettiin v. 2018, sis. alustavia kantoja
- Asetusehdotusten käsittely jäsenmaiden yhteistyössä Neuvoston työryhmissä syksyn 2018 ja kevään 2019 aikana
- Euroopan parlamentti antanut omat näkemyksensä asetusesityksistä keväällä 2019
- Ns. trilogineuvottelut, joissa yhteensovitetään komission, neuvoston ja parlamentin kannat, alkavat Suomen puheenjohtajuuskaudella loka-marraskuussa
- Komission tavoitteena oli saavuttaa rahoituskehyssovu jo keväällä 2019, mutta tällä hetkellä on epävarmaa, syntyykö se syksylläkään
- Päätös rahoituskehyssovusta edellyttää jäsenvaltioiden yksimielisyyttä ja Euroopan parlamentin puolta
- Maaraportit, joissa komission näkemys kunkin maan investointitarpeista julkaistiin helmikuussa 2019, kesäkuussa julkaistaan maakohtaiset suositukset (CSR)

# Kuinka iso on EU:n budjetti?



**2018:**

EU28 bruttokansantulo: 15 887 miljardia euroa

EU28 jäsenmaiden julkiset menot: 7 249 miljardia euroa

EU:n vuotuinen budjetti: 145 miljardia euroa

 **Jokainen EU-kansalainen saa EU-jäsenyyden hyödyt alle kahvikupillisen hinnalla päivässä**

<b>Budjettikausi</b>	<b>Osuus EU:n bruttokansantulosta (GNI)</b>
Ka. 1993-1999	1,25 %
Ka. 2000-2006	1,09 %
Ka. 2007-2013	1,12 %
Ka. 2014-2020 (EU28)	1,00 %
Ka. 2014-2020 (EU27)	1,13 %
2021-2027 (esitys)	1,11 %

# Rahoituksen jakautuminen 2021-2027

(EU:n budjettikehys vuoden 2018 hinnoin, miljardia euroa)



I. Sisämarkkinat, innovointi ja digitaalitalous	166
II. Yhteenkuuluvuus ja arvot	392
- josta koheesiovarat (EAKR, ESR+ ja koheesiorahasto)	
	n. 331 mrd € (noin 29 %)
III. Luonnonvarat ja ympäristö	337
IV. Muuttoliike ja rajaturvallisuus	31
V. Turvallisuus ja puolustus	24
VI. Naapurialueet ja muu maailma	109
VII. EU:n yleinen hallinto	76

Komission mukaan koheesiorahoituksen osuus vähenee nykykauteen 2014-2020 verrattuna n. 7 %

# Millainen on rahoituskehysesitys ja varojenjakomenetelmä Suomen kannalta?



- Rahoituksen jakautumista eri maille on tasapainotettu verrattuna ohjelmakautteen 2014-2020
  - Tarkoittaa samalla isoja vähennyksiä joillekin nykyisen kauden suurille rahoituksen saajille
- Komission ehdotus on lähtökohdiltaan Suomelle hyvä
  - Suomen EU-varojen saanto olisi 1,6 mrd euroa, eli n. 5 % nykyistä ohjelmakautta enemmän
  - Liittyy kuitenkin vielä paljon epävarmuustekijöitä mm. laskentaperustaan
  - Varojen jakoehdotus perustuu v. 2014-2016 lukuihin, uudempien lukujen käyttö saattaa muuttaa jäsenvaltiokohtaisia EU-varojen määriä
- Suomen tärkeimmät kriteerit varojen jaossa ovat: BKT, harvan asutuksen kriteeri, pohjoisten, harvaan asuttujen alueiden erityisrahoitus sekä uudet ilmastomuutokseen ja muuttoliikkeeseen liittyvät kriteerit.
- Epäedullisempia rahoituskriteereitä ovat työttömyys, nuorisotyöttömyys, alhainen koulutustaso, kolmannen asteen koulutus ja koulupudokkaat

Member state	2021-27 allocation (billions, 2018 prices)	Change from current period (%)	Aid intensity (EUR/head)	Change from current period (%)
BG	8.9	8	178	15
RO	27.2	8	196	17
HR	8.8	-6	298	0
LV	4.3	-13	308	0
HU	17.9	-24	260	-22
EL	19.2	8	254	12
PL	64.4	-23	239	-24
LT	5.6	-24	278	-12
EE	2.9	-24	317	-22
PT	21.2	-7	292	-5
SK	11.8	-22	310	-22
CY	0.9	2	147	-5
SI	3.1	-9	213	-11
CZ	17.8	-24	242	-25
ES	34.0	5	105	3
MT	0.6	-24	197	-28
IT	38.6	6	91	5
FR	16.0	-5	34	-9
FI	1.6	5	42	2
BE	2.4	0	31	-5
SE	2.1	0	31	-6
DE	15.7	-21	27	-20
DK	0.6	0	14	-3
AT	1.3	0	21	-4
NL	1.4	0	12	-3
IE	1.1	-13	33	-17
LU	0.1	0	16	-14
EU27	331	-9.9	106	-11



# Mitkä koheesiopolitiikan sisällöt ovat jatkossa?



Rakennerahastojen tuki kohdistettaisiin viiden teeman ympärille:

1. **Älykkäämpi Eurooppa** (pk-yritysten kasvu ja kilpailukyky, digitaalinen muutos, yrittäjäyys, innovaatiot, teollisuuden muutoshaasteet globalisaatioon, kiertotalouteen ja ilmastonmuutokseen liittyen)
2. **Vihreämpi vähähiilinen Eurooppa** (puhtaat energiaratkaisut, energiatehokkuus, siirtyminen vähähiiliseen talouteen, uusiutuva energia, innovatiiviset vähähiiliset teknologiat, tuki vihreille ja sinisille investoinneille, kestävä luonnonvarojen hallinta, kiertotalous, sopeutuminen ilmastonmuutokseen)
3. **Verkostoituneempi Eurooppa** (liikkuvuus, energia ja alueelliset ICT-yhteydet, kestävä liikenne, älykkäät energiaverkot, nopeat digitaaliset yhteydet)
4. **Sosiaalisempi Eurooppa** (ESR+:n tuki sosiaalisten oikeuksien pilarin toimiin, erityisesti työllisyyden edistäminen, koulutus ja elinikäinen oppiminen, sosiaalinen osallisuus sekä terveys ja sosiaalinen innovointi)
5. **Kansalaisten Eurooppa** (kaupunki-maaseutu-rannikkoalueiden paikallinen kehittäminen)

# Temaattinen keskittäminen ja korvamerkinnyt



## EAKR

Kehittyneet	Siirtymä	Vähiten kehittyneet
85 % tavoitteisiin 1 - 2	45 % tavoitteeseen 1 30 % tavoitteeseen 2	35 % tavoitteeseen 1 30 % tavoitteeseen 2

- Tässä tarkastelussa Suomi (jäsenmaatasolla) katsotaan kehittyneeksi alueeksi eli **85 % tavoitteisiin 1 ja 2 sekä 60 % tavoitteeseen 1**
- 6% kestävään kaupunkikehittämiseen (voi sisältyä tavoitteisiin 1-2)

## ESR+

- Kohdentuu teemaan 4
- Vähintään 25 % kohdennettava sosiaaliseen osallisuuteen
- Vähintään 2 % materiaalisesta puutteesta kärsiviin henkilöihin (ent FEAD)

# Komission maaraportti 27.2.2019, liite D:

”Vuosien 2021-2027 koheesiopoliittista rahoitusta koskevat investointiohjeet Suomelle”

Vain Suomi, Ruotsi, Tanska, Luxemburg ja Irlanti: Kaikki EAKR PO1:een



## PO1: Älykkäämpi Eurooppa

### i) parantamalla tutkimus- ja innovointivalmiuksia ja kehittyneiden teknologioiden käyttöönottoa;

- Tutkimuksen, osaamisen ja innovaatiokeskittymien kehittäminen
- Yritysten innovaatiotoiminnan edistäminen

### ii) hyödyntämällä digitalisaation etuja kansalaisten, yritysten ja julkishallinnon hyväksi;

- Uuden liiketoiminnan synnyttäminen
- Pk-yritysten kasvu ja kansainvälistyminen

### iii) parantamalla pk-yritysten kasvua ja kilpailukykyä;

- Pk-yritysten digitaalisaation edistäminen
- Sähköisen hallinnon ja palveluiden käyttöönotto

### iv) kehittämällä taitoja liittyen älykkääseen erikoistumiseen, teollisuuden muutosprosessiin ja yrittäjyyteen

- Pk-yritysten osaamisen ja innovaatiojohtamisen kehittäminen sekä uudelleen koulutus yrityksissä
- Tutkimus- ja koulutusinstituutioiden kytkeytyminen avoimiin innovaatioekosysteemeihin ja niiden tutkimushankkeiden parempi kaupallinen kannattavuus

**Ensisijaisia investointitarpeita (ei tunnistettu), Merkittäviä investointitarpeita, Investointitarpeita**

# Komission maaraportti 27.2.2019, liite D:

”Vuosien 2021-2027 koheesiopoliittista rahoitusta koskevat investointiohjeet Suomelle”



## Toimintapoliittinen tavoite (PO) 4: Sosiaalisempi Eurooppa Työnsaantimahdollisuuksien parantaminen

- Työttömien ja työvoiman ulkopuolella olevien yhdennetty tuki ja palvelut
- Itsensä työllistäminen, yrittäjäyys ja yrityksen perustaminen
- Työn ja yksityiselämän yhteensovitus
- Syrjimättömyys ja sukupuolten tasavertainen osallistuminen työmarkkinoille.

## Elinikäisen oppimisen edistäminen, muutosten ja työmarkkinoiden tarpeisiin perustuvien uusien osaamisvaatimusten parempi ennakoiminen, ammatinvaihdon helpottaminen ja ammatillisen liikkuvuuden edistäminen

- Joustavat opintopolut läpi elämän
- Tuki työnantajille inhimillisen pääoman, muutoksiin sopeutumisen ja työvoimankoulutuksen kehittämiseksi sekä ammatillisen liikkuvuuden edistämiseksi
- Koulunkäynnin keskeyttämisen ehkäisy ja koulusta työelämään siirtymisen helpottaminen

## Aktiivisen osallisuuden tukeminen, jotta voitaisiin edistää yhtäläisiä mahdollisuuksia ja aktiivista osallistumista sekä parantaa työllistettävyyttä

- Monialaiset politiikat ja palvelut sosiaalisen osallisuuden lisäämiseksi
- Tehokkaat siirtymät aktivointitoimenpiteistä työllisyyteen
- Aineellisen puutteen lieventäminen jakamalla elintarvikkeita vähävaraisimmille ja tarjoamalla liitännäistoimenpiteitä

Ensisijaisia investointitarpeita, Merkittäviä investointitarpeita, Investointitarpeita (ei tunnistettu)

# Mitä sisältöesitykset merkitsevät Suomelle?



- Suomi suhtautuu lähtökohtaisesti positiivisesti komission esityksiin: ohjelmaperusteinen rakennerahastopolitiikka jatkuu
- Rahoitettavat teemat vähenevät viiteen, mutta käytännössä sisältövalikoima paljolti kuten nykyisellä ohjelmakaudella
- Ohjelmien sisällöt fokusoitava vähäiseen määrään teemoja
- Kestävän kaupunkikehittämisen EAKR-korvamerkintä (6%) ja ESR:n sosiaalisen osallisuuden (25%) korvamerkinnät jatkuvat;
- Komissio kannustaa rahoitusinstrumenttien laajempaan käyttöön
- Suomen on varmistettava kansallisesti rahastojen ja unionin välineiden koordinaatio, täydentävyys ja yhdenmukaisuus – alueilla maakunnan yhteistyöryhmän rooli tässä keskeinen
- Ohjelman välitarkastelu vuonna 2025 tuloksellisuuden ja toimintaympäristön muutosten kautta; ohjelmamuutos ja viimeisten vuosien rahoituksen kohdentaminen

# Valtioneuvoston kannanottoja asetuspakettiin ns. u-kirjelmässä



- Valtioneuvosto tukee EAKR:n painotuksia älykkääseen ja vähähiiliseen Eurooppaan
- VN katsoo, että yritysten kasvun, kilpailukyvyn sekä yrittäjyyden edistämisessä tulee huomioida eri välineet, rahastot sekä osaavan työvoiman riittävyys ja ennakoiva kohtaanto yritysten tarpeisiin
- VN katsoo, että alueiden innovaatiopotentialin hyödyntämisessä keskeisiä ovat pk-yritysten kasvuun ja kilpailukykyyn liittyvät monipuoliset toimet
  - ✓ Nämä samoin kuin yritysten muutosprosessiin ja yrittäjyyteen liittyvät toimet tulisi sisällyttää myös ESR+ tavoitteisiin EAKR:n ja ESR:n yhteisvaikuttavuuden parantamiseksi
- VN pitää kannatettavana komission nykyistä vahvempia painotuksia nuoriin, työmarkkinoilla heikossa asemassa oleviin sekä maahanmuuttajien kotoutumiseen
- VN tukee työvoiman liikkuvuuden edistämistä ESR+:n avulla
- VN pitää tärkeänä, että monipuolisilla toimilla vastataan työpaikkojen ja työntekijöiden väliseen kohtaantohaasteeseen ja turvataan yrityksille osaavan työvoiman saatavuus
  - ✓ Yritysten työvoimatarpeeseen vastaamisessa tarvitaan laaja keinovalikoima liittyen mm. työvoiman liikkuvuuteen, osaamiseen, kv-osaajien hyödyntämiseen



# **Kansallinen valmistelu kumppanuudessa**

# Valmistelu kumppanuudessa



- ”**Koheesio 2021+ –työryhmä**”: yleisvalmistelu (edustuksellinen)
- **Pääpaino ohjelman sisältökysymyksissä**
- **Ryhmän kokoonpano**
  - Puheenjohtaja TEM
  - Toimii Alueellisen uudistumisen neuvottelukunnan alaisuudessa
  - Ministeriöt (TEM, VM, YM, LVM, STM, OKM, MMM)
  - Alueet: Maakuntien liitot ja ELY-keskukset
  - Kaupunkien edustajat
  - Muut kumppanit, kuten Kuntaliitto, työmarkkinaosapuolet ja keskeiset muut järjestöt



# Valmistelu kumppanuudessa



- **Työryhmän tehtävät**
  - EAKR:n ja ESR:n kansallisen ohjelmatyön tukeminen
  - Ehdotusten tekeminen toiminnan tavoitteista ja sisällöistä
  - Keskustelu ohjelmatyöhön liittyvistä hallinnollisista menettelyistä
  - Ehdotusten tekeminen rakennerahastojen ja muiden alueiden kehittämisen kannalta tarkoituksenmukaisten EU:n rahastojen ja välineiden yhteensovittamisesta



# Valmistelu kumppanuudessa

- **Laajapohjainen osallistuminen toteutetaan sähköisen keskustelun ja työpajatyöskentelyn kautta**
  - Otakantaa.fi palvelun avulla laajapohjainen palaute (alkuvuonna 2019)
  - työpajoihin kutsutaan laajempi valmistelijaverkosto ministeriöistä, alueilta jne. sekä muita sidosryhmiä (toukokuussa ESR+, EAKR- ja arviointityöpajat)
- **Alueilla valmistelu toteutetaan kumppanuudessa mm. maakunnan yhteistyöryhmän työn kautta**

# Koheesiopolitiikan 2021+ kansallisen valmistelun rakenne ja toimijat



T  
E  
M  
-  
S  
I  
H  
T  
E  
E  
R  
I  
S  
T  
Ö

# Haasteita alue- ja rakennepolitiikalle 2021+



## Yritystoiminta globaalissa digiyhteiskunnassa

- Riittämätön kasvu- ja kansainvälistymishakuisuus
- Yritysten t&k-panostusten väheneminen
- Tuottavuuden kasvun hidastuminen
- Yksipuolinen elinkeinorakenne
- Innovaatiotoiminnan yhteistyörakenteiden puutteet

## Ilmastomuutos reunaehtona

- Bio- ja kiertotalouden mahdollisuuksien riittämätön hyödyntäminen ja käyttöönotto
- Älykkäiden ja energiatehokkaiden ratkaisujen vähäinen hyödyntäminen
- Uusiutuvan energian liian vähäinen käyttö

## Osaaminen ja työnmurros

- Työvoiman riittämätön kohtaanto
- Osaamisen muuttuvat tarpeet
- Elinikäisen oppimisen välttämättömyys

## Syrjäytyminen ja eriarvoisuus

- Nuorten miesten syrjäytyminen työmarkkinoilta
- Riittämätön tasa-arvo ja yhdenvertaisuus työmarkkinoilla
- Osallisuuden heikkeneminen kaikilla alueilla

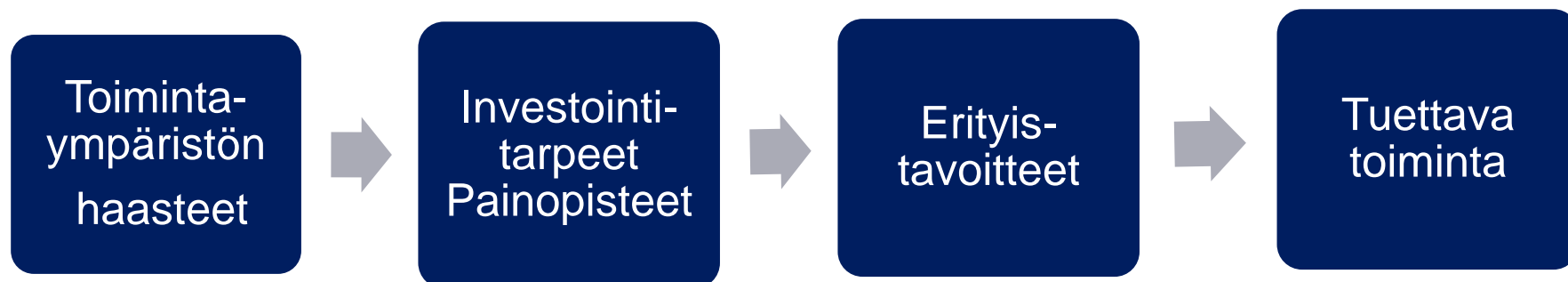
## Saavutettavuus kilpailutekijänä

- Liikkumisen älykkäiden ratkaisujen vähäisyys
- Elinkeinoelämän kuljetusten tehokkuuden ja väylien välityskyvyn puutteet

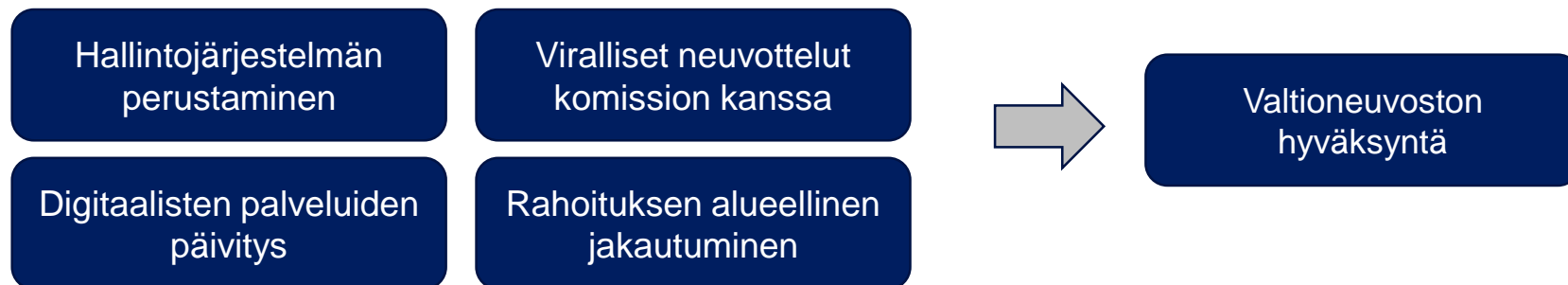
# Ohjelma valmistellaan tänä vuonna



## Vuosi 2019



## Vuosi 2020



## Kevät 2019

Toimintaympäristön haasteet

Komission kanta Suomen investointitarpeista koheesipolitiikassa 2/19

Tavoitteiden asettaminen

Erityistavoitteiden, tuettavan toiminnan ja indikaattorien valmistelu

Kansallisen lainsäädännön valmistelu alkaa

Hallintovalmistelu alkaa

## Syksy 2019

Neuvottelu- ja valmistelutiekartta komission kanssa 6/19

VN linjaa tavoitteet, painopisteet ja hallintoa

Tukimuotojen, tukityyppien ja välineiden valmistelu

Kaupunkipolitiikan ja paikallisen kehittämisen valmistelu

Epäviralliset neuvottelut komission kanssa

## Kevät 2020

Kaupunkipolitiikan valmistelu

Tukimuotojen, tukityyppien ja välineiden valmistelu

Kumppanuussopimusvalmistelu

Viralliset neuvottelut komission kanssa alkavat

Hallintovalmistelu

## Syksy 2020

Rahoitusratkaisut (EU ja kansallinen viimeistään syksyllä 2020)

Ohjelma-asiakirjan kuuleminen

VN hyväksyy ohjelman ja kumppanuussopimuksen komission toimitettavaksi

Viralliset neuvottelut komission kanssa

Hallintovalmistelu

Kansallinen lainsäädäntö valmis

## Kevät 2021

Hallintovalmistelu (rahoituksen hakeminen tietojärjestelmässä aukeaa)

Ohjelman toteutus alkaa

2021-2027

Ohjelman toteutuskausi

Välitarkastelu 2025  
→ rahoituksen loppuosan kohdennus

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa  
EU:lta  
2014–2020

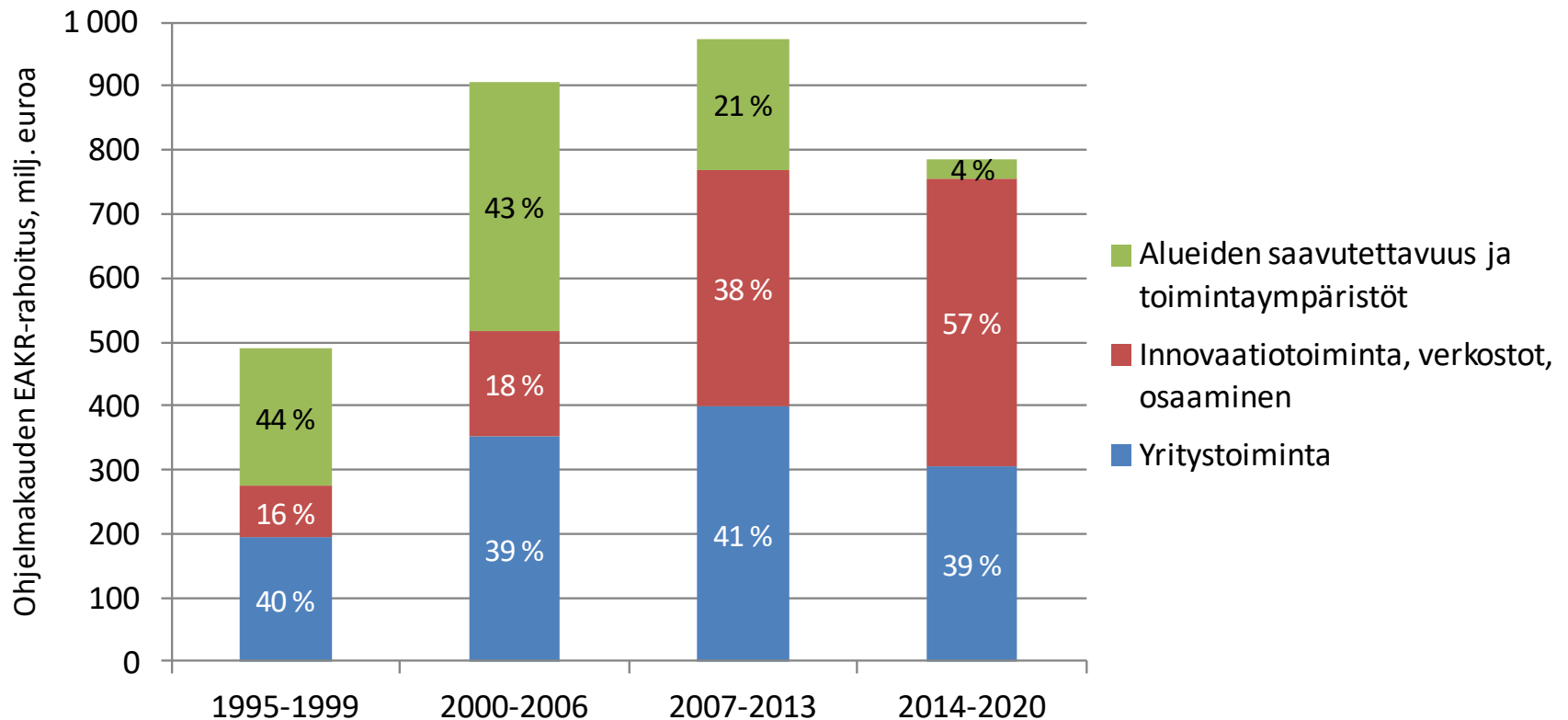


Euroopan unioni  
Euroopan aluekehitysrahasto



# Ohjelmakaudesta 2014-2020

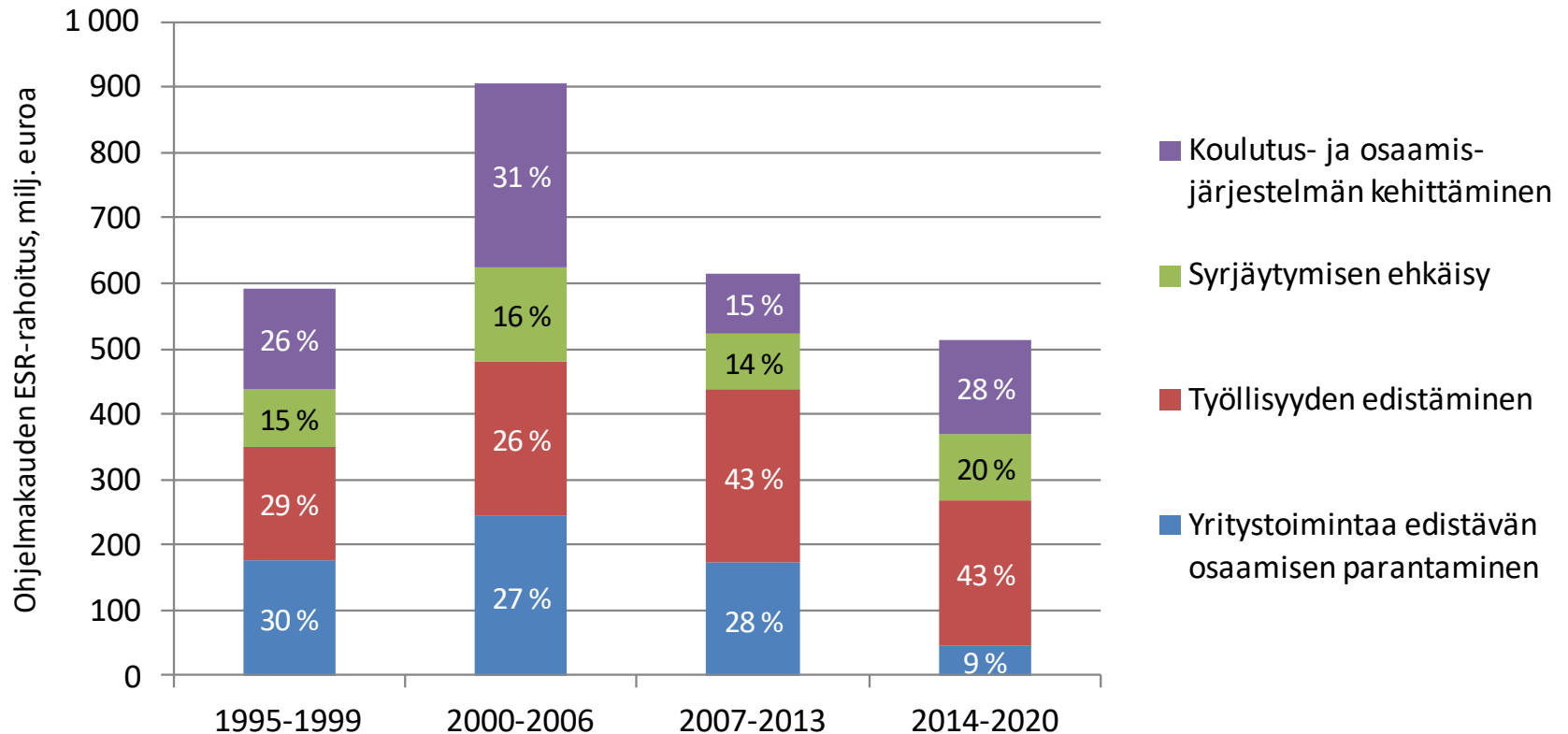
# Suomen EAKR-rahoituksen indikatiivinen kohdentuminen eri ohjelmakausina\*



\*) Ohjelmakausikohtainen absoluuttinen EAKR-rahoitus, ei sisällä vastaavaa kansallista vastinrahoitusosuutta. Ohjelmakaudet eivät ole suoraan vertailukelpoisia keskenään, joten rahoituksen kohdentuminen perustuu osittain arvioon



# Suomen ESR-rahoituksen indikatiivinen kohdentuminen eri ohjelmakausina\*

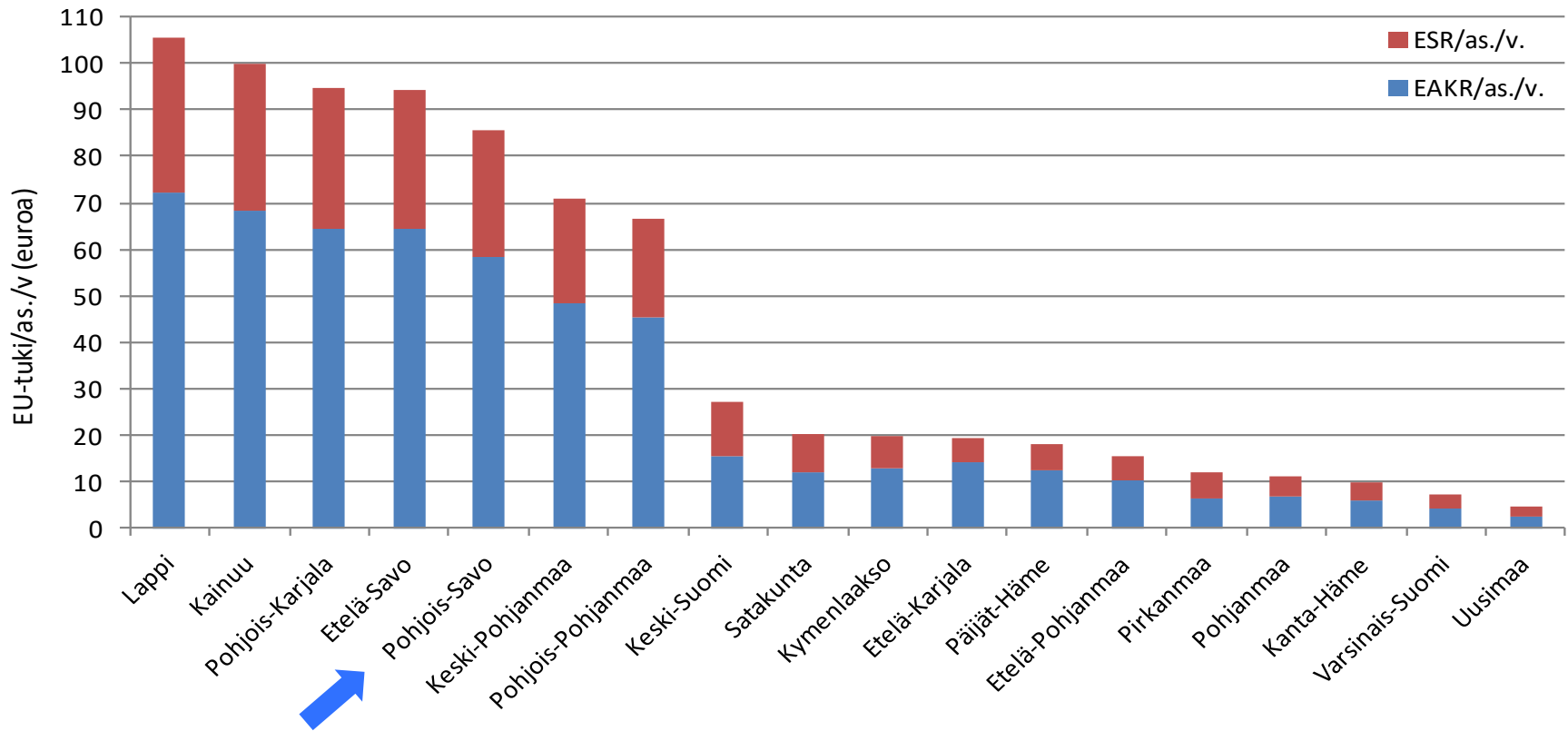


\*) Ohjelmakausikohtainen absoluuttinen ESR-rahoitus, ei sisällä vastaavaa kansallista vastinrahoitusosuutta. Ohjelmakaudet eivät ole suoraan vertailukelpoisia keskenään, joten rahoituksen kohdentuminen perustuu osittain arvioon

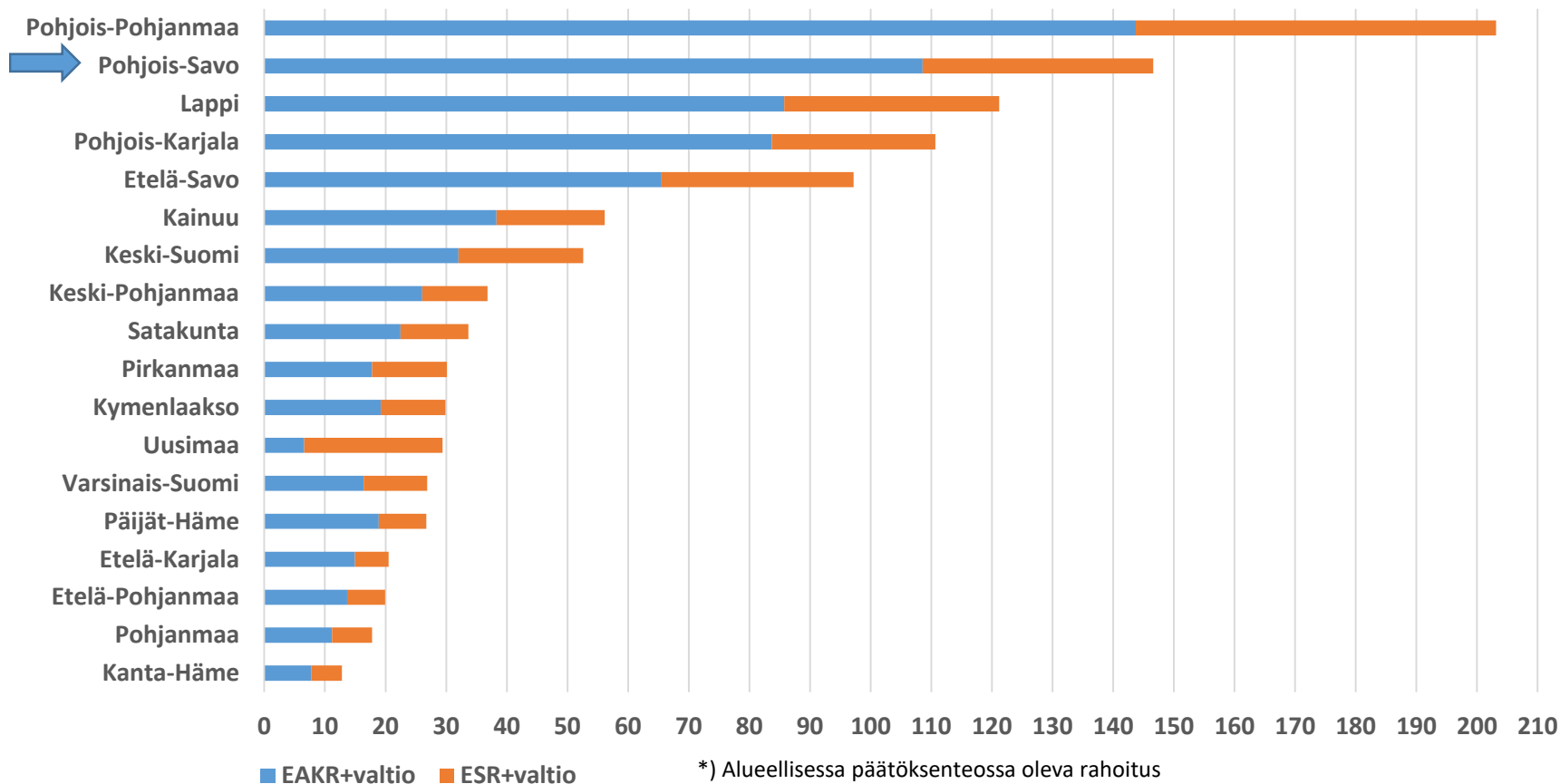
# EU-rahoitus rakennerahasto-ohjelmassa asukasta kohden/v. 2014-2020 (arvio)



EU-rahoitus asukasta kohden vuodessa maakunnittain 2014-2020 (arvio; alueellisessa päätöksenteossa oleva rahoitus, ml. kestävän kaupunkikehittämisen rahoitus)



# Varattu EAKR+valtio ja ESR+valtio –rahoitus maakunnittain\* 2014-2018, milj. euroa (yht. 1 440 M€)



Vuosina 2014-2018 on käynnistynyt 6 033 hanketta, joista 75 % EAKR- ja 25 % ESR-hankkeita

# Ohjelman edistymistilanne 25.4.2019

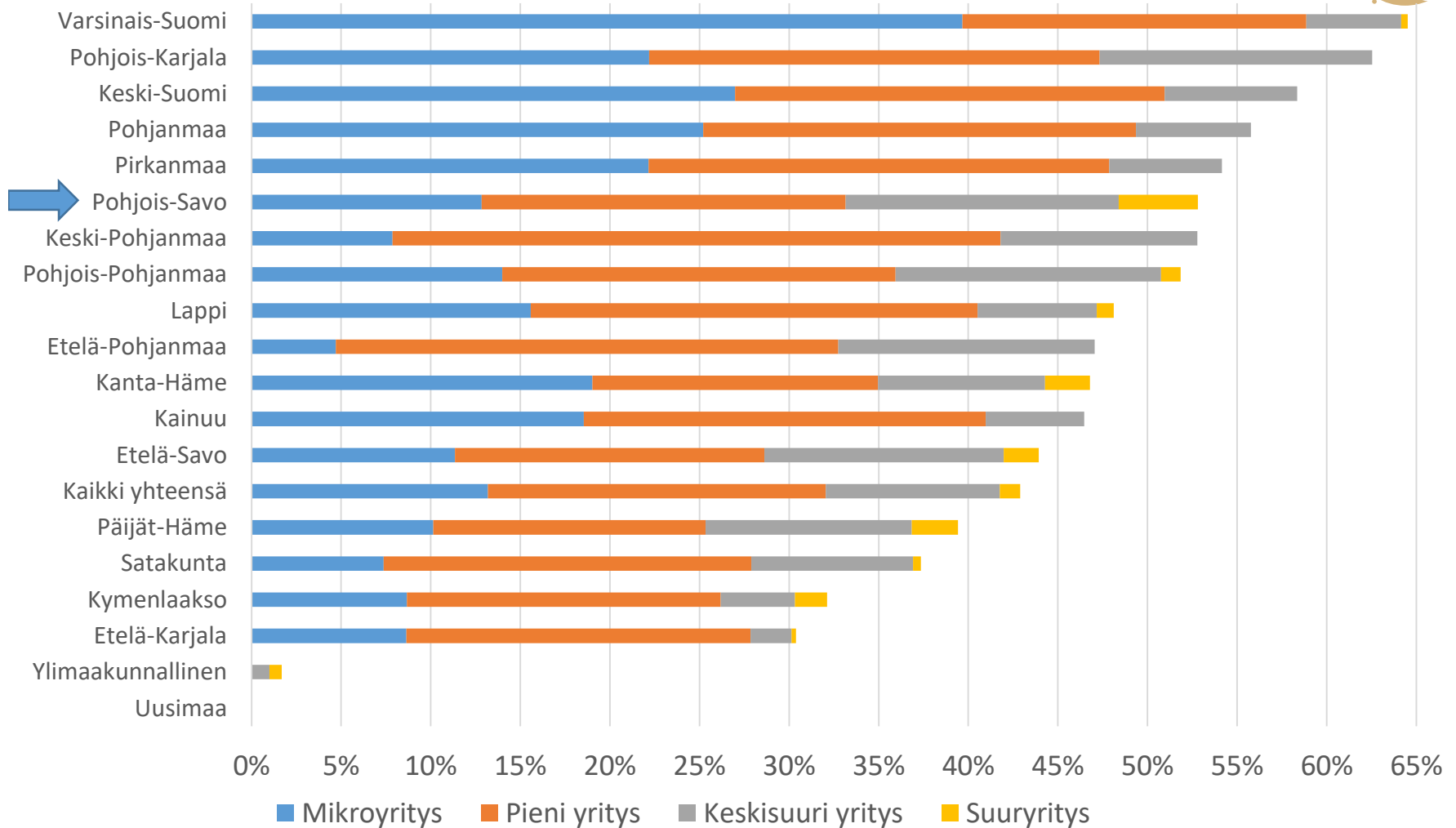


Toimintalinja	Kehys (rahoituksen pääosa), euroa	Hankkeita käynnistynyt	Julkinen rahoitus 25.4.2019				
			Varattu		Maksettu		
			Euroa	Varattu kehyksestä	Euroa	Maksettu kehyksestä	KMJ* osuus
1 Pk-yritystoiminnan kilpailukyky (EAKR)	596 178 660	2 892	477 556 445	80,1 %	266 408 043	44,7 %	13,9 %
2 Uusimman tiedon ja osaamisen tuottaminen ja hyödyntäminen (EAKR)	795 753 286	1 918	617 852 317	77,6 %	340 545 319	42,8 %	24,3 %
3 Työllisyys ja työvoiman liikkuvuus (ESR)	438 549 930	710	330 148 281	75,3 %	185 699 792	42,3 %	19,4 %
4 Koulutus, ammattitaito ja elinikäinen oppiminen (ESR)	307 918 038	620	269 166 932	87,4 %	144 429 588	46,9 %	22,0 %
5 Sosiaalinen osallisuus ja köyhyyden torjunta (ESR)	186 616 992	335	144 666 234	77,5 %	86 631 499	46,4 %	17,4 %
6 Tekninen tuki (EAKR)	47 208 660	15	41 451 180	87,8 %	19 851 618	42,1 %	0,0 %
7 Tekninen tuki (ESR)	30 761 292	3	35 586 455	115,7 %	23 811 599	77,4 %	0,0 %
<b>Yhteensä</b>	<b>2 402 986 858</b>	<b>6 493</b>	<b>1 916 427 844</b>	<b>79,8 %</b>	<b>1 067 377 458</b>	<b>44,4 %</b>	<b>19,0 %</b>
EAKR	1 439 140 606	4 825	1 136 859 942	79,0 %	626 804 980	43,6 %	19,1 %
ESR	963 846 252	1 668	779 567 902	80,9 %	440 572 478	45,7 %	18,8 %

\*) KMJ= Kunta- ja muu julkinen rahoitus, tavoiteosuus julkisesta rahoituksesta 12,5 %

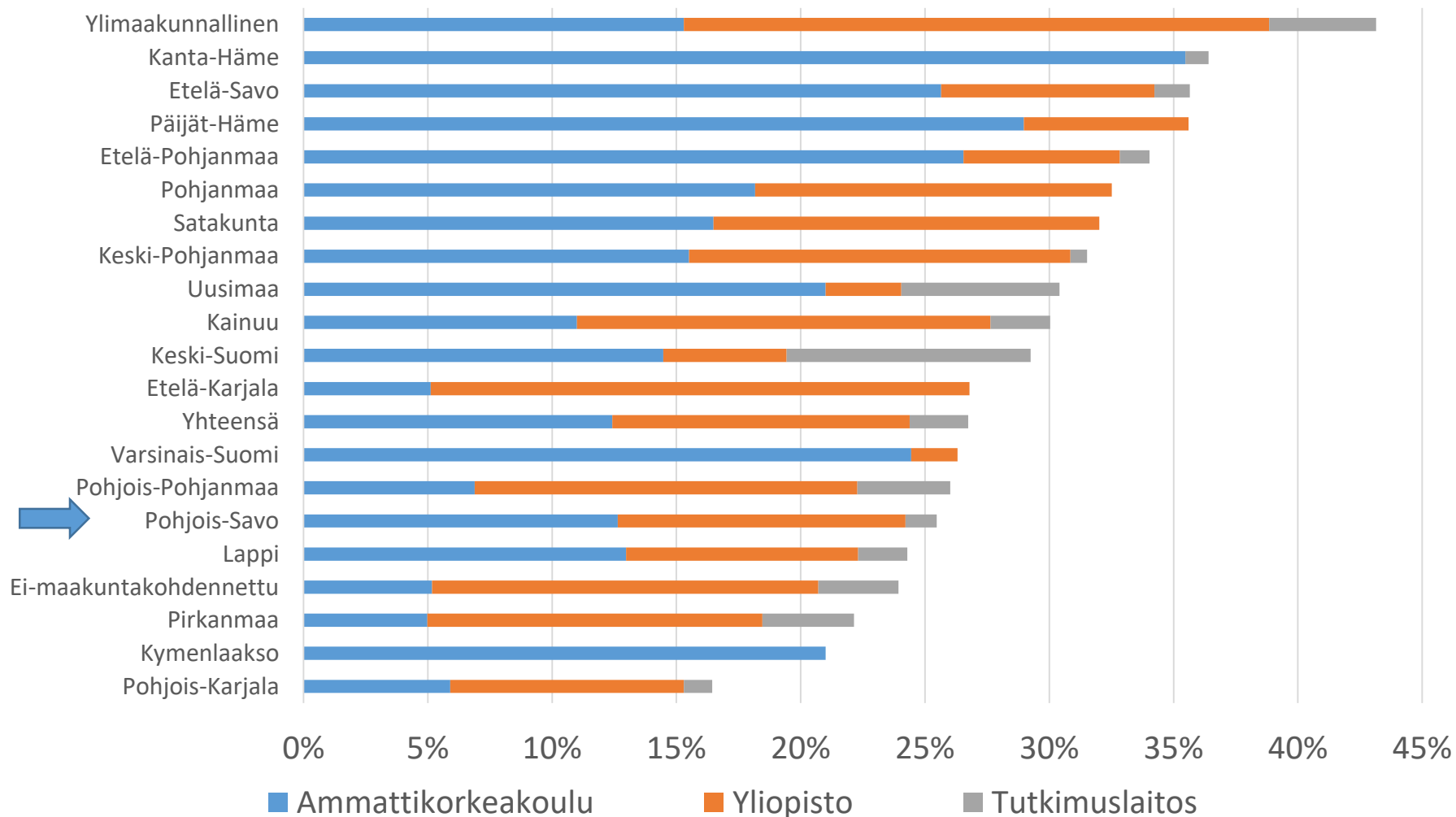
# 2014-2020: Tuettujen erikokoisten yritysten osuudet varatusta EAKR+valtio –rahoituksesta rahoituskehyksittäin

(Eura 2014: Hakijan organisaatiotyyppi, 30.4.2019)



# 2014-2020: Yliopistojen, AMK:ien ja tutkimuslaitosten osuudet varatusta EAKR+valtio –rahoituksesta rahoituskehyksittäin

(Eura 2014: Hakijan organisaatiotyyppi, 30.4.2019)



# 2014-2020: EAKR-hankkeilla aikaansaatuja tuloksia (tilanne 31.12.2018)



- Syntynyt **323 uutta yritystä** (joista naisten perustamia 108 eli 33 %)
- Luotu **5 814 uutta työpaikkaa** (joista naisten osuus 1 765 eli 30 %)
- Luotu **478 uutta t&k&i –työpaikkaa** (joista naisten osuus 153 eli 32 %)
- 535 pk-yritystä aloittanut uuden liiketoiminnan
- 417 yritystä kehittänyt markkinoille uuden tai merkittävästi parannetun tuotteen
- 404 yritystä kehittänyt itselleen uuden tai merkittävästi parannetun tuotteen
- 1 891:ssä pk-yrityksessä tapahtunut merkittävä liikevaihdon tai henkilöstön lisäys
- 369:n itä- ja pohjoissuomalaisen pk-yrityksen saavutettavuus parantunut
- 1 429 pk-yritystä aloittanut viennin tai laajentanut uudelle vientimarkkina-alueelle
- 9 812 yritystä osallistunut tutkimus- ja kehittämisinstituutioiden vetämiin hankkeisiin
- 1 779 yritystä käynnistänyt t&k&i-toiminnan tai -yhteistyön yliopistojen, korkeakoulujen tai tutkimuslaitosten kanssa
- 1 173 yhdyskunnissa kehitettyä uutta vähähiilisyttä edistävää ratkaisua



**Kiitos!**